

KILKA UWAG O RZEźBIE

Rzeźba współczesna dzięki swoim cechom esencjalnym objawiła odporność na oddziaływanie czynników dezintegrujących i nie uległa, jak inne dyscypliny artystyczne, roztopieniu w ogólności pojęcia sztuka, zachowując swoją autonomię i integralność. Utrzymując wyraźny dystans wobec gwałtowności i natarczywości zewnętrznych presji, przez co postrzegana była jako dziedzina mało aktywna, niekompatybilna z obowiązującą aurą intelektualno-artystyczną, „po cichu” przeżywała swoje znaczące technologiczno-strukturalne i formalne transgresje.

Pomijając jej rolę w krystalizowaniu się wielu nurtów awangardowych o przełomowym dla sztuki znaczeniu, wspomnieć należy jednak funkcję jaką spełniła w procesie konstytuowania się porządku i obrazu sztuki aktualnej. Jako medium przestrzenne, trójwymiarowe, rzeźba w zdecydowany sposób zakreśliła horyzont znaczeniowy pojęcia przestrzenności w sztuce. Wyznaczyła i uświadomiła antynomię biegunów realności, iluzyjności i wirtualności przestrzeni, wyraźnie wskazując przy tym obszary właściwe jej samej, jako pola potencjalnego artystycznego jej spełnienia. Rzeźba nie tyle odnosi się do aspektu przestrzenności co będąc samą materializacją przestrzeni staje się jej artystyczną obiektywizacją. Nie tylko odnosi się do realnej rzeczywistości ale dzięki swym atrybutom materialności, fizyczności i trójwymiarowości staje się współrzędną łączącą rzeczywistość sztuki z rzeczywistością poza sztuką. Zawiera się w niej i zarazem ją współkreuje.

Główną i rozstrzygającą o artystycznej niezawisłości rzeźby a także określającą zasadniczo jej odrębność wśród sztuk wizualnych była transgresja granicy mimesis. Transgresja ta okazała się faktycznie wtargnięciem rzeźby w siebie samą, rozpoczynającą długi i wieloetapowy proces samooczyszczania się rzeźby i określania jej tożsamości. Przekraczając kolejne progi autoidentyfikacji, rzeźba ustalała i weryfikowała listę swoich cech podstawowych i kategorii granicznych. Poza cechami substancjalnymi i formalnymi takimi jak realna przestrzenność i materialność, rzeźba współczesna opiera swoją autoreferencję na określeniach własnej specyfiki, jako wyróżnikach odrębności typu artystycznej kreacji. W ich świetle rzeźba nie jest imitacyjna, nie jest symulacyjna, nie jest ilustracyjna, nie jest reprezentacją „czegoś” poza nią samą. Atrybutami rzeźby jako konstruktury formalno-wyrazowej są: pierwotność, naturalność, obiektywność, bezpośredniość.

Rozwinięcie powyższych określeń pozwala uchwycić sens istotnych elementów budujących pojęcie rzeźby rozumianej zarówno jako gatunek artystycznego języka jak i poziom przepływu emitowanych przez dzieło rzeźbiarskie znaczeń i treści. Obiektywność i bezpośredniość uobecniania się dzieła rzeźbiarskiego wpływają na kształtowanie się jedynego w swoim rodzaju mechanizmu percepcyjnego. Polega on nie tylko na fizycznym uczestnictwie w przestrzeni fizycznej dzieła ale także partycypacji w jego przestrzeniach wewnętrznych poprzez ich mentalne współtworzenie i metaforyzowanie. Pozytywnie rozumiana pierwotność i naturalność środków wyrazu budujących język rzeźby pozbawiony sztuczności właściwej innym mediom, sprawia, że w procesie percepcji dzieła rzeźbiarskiego możliwy staje się przekaz in mentis penetrabilia czyli swoista transmisja w podświadomość aktywizująca ponadzmysłowy aparat recepcji. Ma to swoje źródło w archetypicznym charakterze operacji rzeźbienia jako pierwszego zespołu czynności nie utylitarnych leżących u prapodstaw sztuki. Rzeźbienie jako uzewnętrznienie podświadomej potrzeby symbolicznego oznaczenia i uporządkowywania rzeczywistości stało się metaforycznym, pozawerbalnym sposobem komunikacji człowieka z otaczającym go światem. Pierwotny obraz tego świata budowały trójwymiarowa przestrzenność i bezpośredniość doznania jego realnej materialności. Tą prostą rzeczywistość dopełniało dotkliwe odczuwanie niewidzialnego a obecnego pierwiastka tajemniczej logiki porządku obserwowanych zjawisk i zdarzeń. Podstawowym elementem oglądu pierwotnego, „prawdziwego” świata było odnajdywanie miejsca człowieka pomiędzy sferą realnego i poznawalnego a sferą nieznanego, niewidzialnego. Człowiek tworząc fizyczne i intelektualne narzędzia i protezy mające mu pomóc w rozszyfrowywaniu i pojmowaniu świata, paradoksalnie coraz bardziej przesłaniał nimi rzeczywisty jego obraz. Rzeźba dzięki immanentnym właściwościom przechowała schematy archetypicznej relacji człowieka z otaczającą go rzeczywistością. Pozostała medium tłumaczącym znaczenia pierwotnej, „prawdziwej” rzeczywistości człowieka w sztucznej rzeczywistości cywilizacyjną.

Rzeźba współczesna świadoma swej substancjalności nie rozwija dyskursu na temat swoich granic. Są one oczywistymi bezdyskusyjnymi ekstremami, których przekroczenie równałoby się samounicestwieniu zarówno w płaszczyźnie formalno-wyrazowej jak i pojęciowej. Z drugiej jednak strony olbrzymia siła rzeźby wynikająca z jej pierwotności i realności, powoduje jej liczne i różnorodne fluidy i emanacje wyraźnie dostrzegalne w innych przejawach i formach artystycznej aktywności. Można właściwie powiedzieć, że wszelkie istotne transgresje formalne jakie miały miejsce w dziedzinie sztuk wizualnych były w jakiś określony sposób zapośredniczone w rzeźbie. Niektóre z nich nawet dopóki nie rozwinęły się, nie dojrzały, dopóki nie ustanowiły swej autonomii i odrębności, były postrzegane jako formalne i jakościowe rozszerzenia rzeźby. Do dziś niektóre odmiany instalacji eksploatując materię i przestrzeń trójwymiarową usiłują na tych i podobnych koneksjach z rzeźbą opierać swoją artystyczną legitymację.

Rzeźba będąc jedną z wielu autonomicznych i równoprawnych dziedzin sztuki stanowi jeden z najstarszych i jednocześnie najżywotniejszych jej filarów.

Pomijając jej aspekty formalno-estetyczne, jako nieprzerwany ciąg zmiennych, właściwy całej sztuce jako takiej, zauważyć należy jej ważną rolę integratora szeroko rozumianego pola sztuki. Rolę głęboko kulturowego punktu odniesienia, dzięki któremu łatwiejsze wydaje się uświadomienie nieuchwytniej, podstępnej i coraz bardziej zamaskowanej różnicy pomiędzy tym co sztuką jest a tym co nią nie jest.

Józef Murzyn